

Makale Geliş | Received: 28.03.2019
Makale Kabul | Accepted: 17.04.2019
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.546216

Mehmet Alparslan AKINCI

Doktora Öğrencisi | PhD Student
Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul-TÜRKİYE
Yıldız Technical University, Graduate School of Social Sciences, Turkish Language and Literature, İstanbul-TURKEY
ORCID: 0000-0002-1084-5117
alparslan_akinci@hotmail.com

Türk Şiirinde İlk Mistik-Asaf Halet Çelebi

Öz

Asaf Halet Çelebi'yi, elbette tasavvuf şiirini bir kenarda tutarak, Türk şiirindeki ilk mistik şair saymak gerekiyor. Zira onun şiirinin bu anlamda herhangi bir şekilde öncülü de öncüsü de yoktur. Asaf Halet, Türk şiirindeki köklü tasavvuf geleneğine doğrudan veya dolaylı olarak bağlı değildir. Onun şiirinde evrensel mistisizmin değerleri ve sesi içinde doğup büyüdüğü geleneğin renklerinden daha belirgin bir yere sahiptir. Özellikle Budizmin etkisi altındaki şiirlerinde tasavvufa ve milli yaşantıya ait öğeler de aynı evrensel mistik duyuşun kavrayış ve algı süzgecinden geçmişçesine farklı bir gözün bakışını duyurur okuyucusuna. Bu, bir çeşit yabancılaşma değilse de kendini apaçık gösteren bir yabancılık duygusudur Türk şiiri için ve bir bakıma şiirimize ilk kez Asaf Halet'in dilinden giren yabancı bir sestir. *Tasavvuf neş'esinin* yerini hiçliğin melali almıştır adeta onun şiirlerinde. Bu yeniliğin *Om Mani Padme Hum*, *He* ve *Lamelif* teki şiirlerin biçeminde, söyleyiş ve edasında kendini açıkça göstermesi ise şairin sanat ve estetik kudretiyle ilgili olduğu kadar dile getirdiği mistik dünyanın kendi keyfiyetiyle de ilgilidir. Sonuç olarak onun şiirlerinde antik dünyanın mistik duyuşu da uzak doğu mistisizmi de tasavvuf şiirinin içinde erimiş olarak değil, ilk kez, özgün doğalarıyla yer almıştır.

Anahtar Sözcükler: Asaf Halet Çelebi, Mistik Şiir, Poetika, Şiir Sanatı.

The First Mystic of Turkish Poetry: Asaf Halet Çelebi

Abstract

Asaf Halet Çelebi, of course excluding sufi poetry, should be considered as the first mystic poet in Turkish poetry. Because, in this sense, his poetry neither has a progenitor nor a precursor. Çelebi does not adhere directly or indirectly to the deep-rooted sufi tradition in Turkish poetry. In his poetry, the values and voices of universal mysticism have a more significant place than the colours of the tradition he was born and raised in. Especially in his poems under the influence of Budism, even the elements pertaining to sufism and national experience announce the reader the view of same universal perception and that of a different eye as if they passed from a filter of insight and sense. If not a kind of alienation, this is a sense of foreignness which obviously reveals itself. It is a foreign voice for Turkish poetry, in a sense first seen in our poetry through Asaf Halet Çelebi. The joy of sufism has been almost replaced with the tedium of nihilism in his poetry. The revelation of this novelty in the form, utterance and tone of the poems in *Om Mani Padme Hum*, *He* and *Lamelif* is related with the aesthetic ability of the poet as well as the quality of the mystic world itself expressed by him. As a result, both the mystic perception of antiquity and the Far Eastern mysticism have existed in his poetry not as elements melted in sufi poetry, but for the first time together with their original natures.

Keywords: Asaf Halet Çelebi, Mystic Poetry, Poetics, Poetry.

Giriş

“Mistisizm, hakikatte, bir öğretiden ziyade mizaç, felsefi bir sistemden daha çok bir atmosferdir. Çeşitli düşünürler farklı açılardan, türlü duyularla şekillendirilmiş anlık parıltılarını yakalayıp, onu gördükleri şekliyle Hakikat’in yeni cephelerine katkıda bulunmuşlardır; o kadar ki onların tanıklıkları ve bazı hususlardaki görüşleri çelişkili bir biçimde birbiriyle benzemezlik içindedir” (Spurgeon 2004: 4). Mistik düşünce hakkında evrensel bir tanıma ulaşılamayışının en önemli nedeni mistisizmin birçok büyük dinin beraberinde ortaya çıkan bir yaşantılar (deneyimler) bütünü olması ve dolayısıyla da bu olgunun din temelli çeşitlenmelere yol açmasıdır bir anlamda. Dinlerden bağımsız bir mistik öğretinin bulunmayışı, mistik tavrın ve mistik mizacın evrensel bir duyuş olduğunun da göstergesidir. Tersinden şöyle bir değerlendirme de yapılabilir; mistisizm tüm dünya dinlerinin özüdür. Mistik öz ortaya çıktığı kültürel ortamın dil, inanç ve bilgi öğelerine bağlı olarak çeşitli görünümlere kavuşmaktadır. Bununla birlikte Budizmi (Tanrı inancına dayalı olayışı nedeniyle) dışarıda tuttuğumuzda dünya dinlerinin tamamında mistisizm ortak bir tutum olarak panteistik, çileci, arınmacı ve genellikle ezoterik bir bakışla verili zaman-mekân tasarımlarının ötesinde bir arayışı gösterdiği açıktır. Mistik kişilik içinde bulunduğu kültürel-dinsel ortamın sunduğu bilgi ve deneyimlerle yetinemeyen, kendi içsel yolculuk ve deneyimleri doğrultusunda yaşama ve varlığa kendince daha doyurucu anlamlar bulmaya çalışan kimsedir. Bireysellik ve öznellik mistik kişiliğin elindeki en elverişli araçlardır. Somut maddi yaşantıların hemen yanı başında, yalnızca bir bakış değişikliğiyle içine girdiği mistik atmosferde bu araçlar onun kavrayışını engin bir boşluğa doğru yönlendirir. Burada deneyimlenen şeyler çoğunlukla somut maddi yaşamın içinde bir karşılığı bulunmayan esinler ve izlenimlerdir. Mistiklerin bu deneyimleri daha çok şiirle anlatmış olmaları şiirin çekiminden veya üstünlüğünden ziyade şiirsel dilin imgeye ve soyut tasarıma daha uygun olmasıdır.

Asaf Halet’in şiiri tartışmasız biçimde mistiktir. Kendisinden önce Türk edebiyatında oldukça zengin bir birikimle varlığını gösteren tasavvufi şiirle doğrudan hiçbir bağının bulunmayışı Asaf Halet’i son derece özgün kılmaktadır. Kendisinden önce tasavvuf eksenli olmayan bir mistik tutum herhangi bir örneğiyle Türk şiirinde görülmemiştir. O adeta birdenbire ve kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Kendisine en yakın sayılabilecek tek isim olan ve çok sevdiğini belirttiği (Miyasoğlu 1994:114) Ahmet Haşim’in dahi dönemin sembolist ve kısmen sürrealist eğilimleri çerçevesinde kurduğu şiirinde mistik sayılabilecek herhangi bir örnek yoktur. Biçimsel olarak Birinci Yeni şiiriyle hemen hemen aynı özellikleri taşıyan Asaf Halet şiiri içerik bakımından zamanının ve içinde yer aldığı yazın ortamının büsbütün dışındadır.

Asaf Halet’in Mistik Şiiri

Asaf Halet’in şiirindeki mistisizm Budizmin tanrısız mistisizmine çok yakındır. Şiirlerinde Mevlana, Cüneyd, Mansur gibi İslam tasavvufuna mensup isimlere yer vermiş olsa da onlardakine benzer biçimde *vahdet-i vücud* inancı çerçevesinde Tanrı ile birleşme deneyimini dile getiren hiçbir ifade bulunmaması onun tasavvufa ait imge ve söylemleri de evrensel mistisizm’ bağlamında kullandığını göstermektedir. Bu, onun böyle bir evrensellik kaygısı taşıdığı anlamına gelmemekle birlikte geleneksel tasavvuf şiirinde açıkça gördüğümüz, divan şiirinde ise yüzeysel de olsa kendini dayatan Müslüman kisvesini üzerinde tutmaya pek hevesli olmadığı kanıtı sayılabilir. Asaf Halet, İslam dininin temsilciliğinden daha çok, toplumsal geleneğe yakın durmuştur şiirlerinde. Ev, çocukluk, masal ve geçmiş hayat imgeleri üzerinden evrensel bireye uzanan bakışın kuşatıcı olduğu bu şiirlerde yine İslam’ın öteki dünya inancı hemen hiç yer almazken Budizmin varlık karşısındaki “duyan ve acı çeken insan” tipi neredeyse bütün bir poetik tutumunu belirleme konumuna ulaşmıştır. Bu durumu kendisi de dile getirmiştir zaten:

“Şiirlerimde Mistisizm Temayülü

Evet, şimdiye kadar hakkımda yapılan birçok tenkitlere ve itirazlara rağmen, hiç korkmadan ve çekinmeden şiirlerimde mistisizmin büyük bir rol aldığını itiraf ediyorum. Bunların birçokları Nirvana’ya davet yahud Nirvana’ya nasıl erilebileceğinin hikâyesidir. Buna girmeden evvel namzed evvela muhitini unuttur. (Kölcü 2009: 58)

Bu açıklamalarda *tasavvuf* yerine *mistisizm* kavramının kullanılmış olması tesadüf değildir. Mevlana, Molla Cami, ve Eşrefoğlu Rumi hakkında kitaplar yazmış olmasına bakarak onun mistisizm ilgisinin tasavvuf geleneği içindeki *zühd* eksenli olmayan, kısmen uçlarda dolaşmaya daha yatkın görünen isimlere yönelişle başlayıp Budizme vardığını ve düşüncesinin Budizmde karar kıldığını söyleyebiliriz. Büyük olasılıkla bu seçimde onun çocuksu tahayyülünün sağladığı düşünsel özgürlüğü Budizmin birtakım dinsel kayıtlardan uzak tutumunda yeniden bulmuş olmasının da belli bir payı vardır. Düşünsel açıdan Budizme yakın duran Asaf Halet’in şiiri herhangi bir şekilde Budist şiir olarak adlandırılmaz. Zira o, algı ve duyuş olarak çok yaklaştığı Budizme bağlanmış birisi değildir. Dolayısıyla da söz gelimi edebiyat tarihimizin yazılı ilk örneklerini içeren Uygur metinlerinde görüldüğü üzere Budist sayılabilecek şiirler yoktur karşımızda. Böyle bakıldığında tam tersine daha yerli ve milli geçmişe daha bağlı olduğu bile söylenebilir onun şiirinin. Asaf Halet sanat dünyamıza yeni bir pencere açmıştır. Öncesinde Türk tasavvuf şiirinde tanık olduğumuz mistik derinliğe yeni boyutlar getiren şair, geçmişte

İslam kültür coğrafyasıyla sınırlı kalmış olan mistik eğilimi eski Mısır’a, Hıristiyan mistisizmine ve Hint mistisizmine doğru genişletmiştir.

Onun batı sanat ve düşüncesine vakıf olduğu özyaşam öyküsünden bellidir. Dönemin Avrupa’sı Aydınlanma inancını yerle bir eden savaş ve yıkımlardan sonra spiritüalizme, sürrealizme ve hepsinin üzerine bir karikatür gibi dikilen dadaizme sürüklenirken ideal insana, adaletli dünyaya karşı yitirilen imanın yerini derin bir karamsarlık, hatta nihilizm almıştır. Bu bağlamda Asaf Halet’in kendi sosyal çevresinden değil, Batı’dan daha çok etkilendiği söylenebilir. Nitekim dönemin Türkiye’sinin sanat, kültür ve düşünce seçkinleri bir yandan yeni kurulan bir devletin çocuksu coşkusuyla milli romantizme, bir yandan yanı başında kurulan ve enternasyonal sosyalizmin meşru temsilcisi olarak görülen SSCB’nin dünyaya yaymaya çalıştığı değerlere yaslanırken onun etrafında hiçbir işareti görülmeyen evrensel mistisizme yönelmesi ilginçtir. Bu durumu şairin mizacına, aile ve çocukluk yaşantılarına bağlamak olasıdır. Şiirlerinde çok sık karşılaştığımız masalsi dünya ve bir çocuğun gözünden yaşam kesitleri de onun şair mizacını kuran yapı taşlarının neler olduğuna ilişkin sağlam göstergelerdir.

“Melal”, Asaf Halet şiirinin omurgasıdır. Bütün varlığın içinde eridiği o kozmik bilinç, yutup sindirdiği küçüklü büyüklü olanca varlık ögesine sinir uçlarıyla bağlıdır ve hepsinin acısını taşır.

dünyalar ve yıldızlar
en küçük şey
acıkan dilimi uzatıp
hepsini birer birer yaladım
ve yuttum
biraz serinlemiş gibiyim

50.000.000 sene evvel
ılık bir denizde bir trilobitken
duydum melali (s.31 TRİLOBİT)

Varlığı acının ve kötülüğün kaynağı gören Budizm (Cevizci 1997: 162) durgun, dingin bir bilinç haline ulaşarak, acı veren varlık durumundan kurtulmayı öngören *Nirvana*’yı yakalamayı hedefler. Melal bireyin içinde bulunduğu yaşam mücadelesinde kapıldığı bir iç sıkıntısı değil, bütün bir var oluşun kozmik bir elektrik ağı gibi zaman ve uzamda birbirine bağlı oluşunu fark eden bilinç halinin ta kendisidir aslında. Asaf Halet’in şiirini dolduran bu duygu Türk şiirinin o zamana dek yabancı olduğu bir şeydir ve her ne kadar aynı sözcükle dile getirilmiş olsa da Ahmet Haşim’in sözünü ettiği *melal* bu duyguya nispetle oldukça yerlidir. Şairin bu eğiliminin ardında dönemin sanat ve

düşünce dünyası üzerinde son derece etkili olan karamsar ruhunun ne denli etkide bulunduğunu kestirmek zordur. Ancak, melalin ona bir rahatsızlık verdiği söylenemez, zira melalden kurtulmaya çalıştığına dair bir izlenim bırakmaz okuyucuda.

Asaf Halet’in tasavvuf geleneğine ait ezoterik (*batını*) bakışı benimseyip içselleştirdiği söylenebilir. Geleneğin zaten gereğince işlediği bu bilinç ve kavrayış durumu onun evrensel mistik idrakine de gayet uygundur.

sandukalarda can atıyor
canlar içinde bir can var
canlar içindeki
câaan (s.45 SANDUKALAR)

Ezoterik bakışın illa ki dini-metafizik değerlere dayanması bir zorunluluk değildir. Fakat mistik algı ve deneyimin bir parçası olarak varlığın özüne ya da içsel anlamına yöneltilmiş bu bakış şairin bilincinde son derece önemli bir yere sahiptir. Nesnel bilimsel dünya görüşünün beş duyu ve deneyle sınırlanmış algılama, kavrama biçimine aykırı düşen bu tutum doğal olarak mistisizmin ve mistiklerin ilgisine terk edilmiş görünmektedir. Aydınlanma döneminden bu yana bilimsel yaklaşımın gitgide uzaklaştığı bu düşünüş biçimi gerçekte insan zihninin işeyiş kurallarına büsbütün ters değildir. Hatta daha kuşatıcı bir bakış için sınırların ötesine geçmek zorunda kalan aklın başka bir imkâna sahip olamayacağı, karanlık ve puslu bir alanda başka türlü bir görme türünün bulunamayacağı da ortadadır.

Asaf Halet adına masal dünyasının mistisizmi diyebileceğimiz, yer yer çocuksuluğuyla masalların büyüdü dünyasını çağının modern ve yerleşik bilincine taşıyan geçişken bir şair kavrayışına sahiptir. Geleneksel Türk masalları ve masal dili onun mistik bilincine son derece uygun niteliktedir. Yine masalların evrensel doğası da onun evrensel mistik bakışı için elverişli bir söyleyiş olanağı sağlamaktadır. “Alt şuurda kendimi aradığım zaman en ziyade çocukluğumu, çocukluğumun bakir ve ilk tesirlere alışan ruhunu buluyorum. Çocukluk psikozunu ve bu psikozu teşkil eden unsurları tanıyorum. Küçüklük muhayyilesini büyüleyen masallar diyarını istediğim gibi dolaşıyorum. Şuurun ilk kıvılcımlarını aydınlattığı sahneleri görüyorum” (Kolcu 2009: 49). Şairin kendi poetikasına ilişkin yaptığı bu açıklamalar onun mistik algısını ve şiirinin ana damarlarını besleyen dünyayı daha iyi kavramamız bakımından çok önemlidir. Çocukluğun imgelemi mistik dünyadan sıyrılıp gerçeklik dünyası dediğimiz somut ve maddi yaşantıların kurguladığı bilinç durumuna evrilmemiştir henüz.

sordum kimsin diye
bir kahkaha atıp
    ben çin padişahının kızı
çoktandır âşıkınım
    dedi (s.26 AYNA)

ejderhalar çıkarıyorum
    duvar kovuklarından
    alevler çıkarıyorum (s.47 ROMANTİK GENÇLİĞİM)

ay dede
ay dede

    ömer çocuk nerede
ne derede
    ne tepede
uzak bir in içinde (s.64 ÖMER ÇOCUK)

çin kadar uzaklardan
    can kadar yakından
sen bir masal kızıydın
dün
    çinden gelmiştin
bugün
    lizboa’dan (s.66 MARİYYA)

“Çocukluğum, benim hiç unutmadığım en güzel zamanımdır. Kendi kendime kaldığım zaman, en çok sığındığım yer çocukluğumdur. Rüyalarım hep çocukluğumu görürüm” (Belge 2018: 185). Bu sözler de, bu sözlerin kılavuzluk ettiği şiirler de bir çocuğun dilinden söylenmiş değildir elbette. Fakat şair bir yetişkin olarak kendi şiirinin çocuksu hayal dünyasını ifşa ederken hiç de abartılı konuşmuyordur. Masal çocuğunun muhayyilesi ve masal dili onun şiirine öylesine nüfuz etmiştir ki Almanya’nın Fransayı işgal etmesi üzerine yazdığı şiir (*Fransa İçin Şiir 1940*) adeta bir masalın içinden seslenir okuyucusuna: “ormanlardan/ güneşli tarlalara koşan çizmeli kedi/ ne olur/ kurtar benim *marquis de carabasse*’ımı” Masalların, daha doğrusu onun algıladığı şekliyle masalların, onun öz bilincini kuran asıl unsurları içerdiğini çocukluğunda çevresindeki masal anlatıcısı yaşlı kadınlardan söz ettiği hatıralarında kendi dilinden okuyoruz: “Bu basit insanlarda ne kudret vardı ki insanlığımın hakiki şuurunu bana hocalarımdan da, okuduğum kitaplardan da daha iyi anlattılar?” (Ayvazoğlu 2018: 40)

Mistik çoğalma, mistik başkalaşım: Şairin bir röportajında söylediği “(...)Çünkü bütün şairlerin gerçekte tek bir şiirleri vardır. Bize ayrı ayrı sunulanlar o bir tek şiirin parçalarıdır.” (Ayvazoğlu 2018: 243) şekliyle sözle çoğalan mistik gerçeklik tek bir

hakikati dile getirmek üzere vardır. İnsanın yaşadığı her şey tek bir şiirin bütünlüğü içindedir, insanın tek hikâyesi vardır. Başkalaşan, başkaymış gibi görünen, varlığın ve eşyanın sonsuz çeşitliliğinden ibarettir. Yüzeyde sayısız görünüme ulaşan varlık, temelde tektir. İnsanın şiiri bu büyük şiirin önemsiz bir parçasıdır. Mistik bakış sınırsız sayıdaki yüzleriyle insanın karşısına çıkan “varlık”ı tersinden bir başkalaşıma uğratar ve onu yekpare biçimde görmeyi başarır. Bu bir bakış sürekliliğiyle elde edilebilecek türden bir sonuçtur. Şairin bilinen bir ölçüye dayanmayan kavrayışı bilinen dünyanın tanıdık ölçülerini başkalaşıma uğratarak yepyeni bir görüşe ulaşır. “Yedi milyon sene/ yedi saat/ Orman yeşilliğinde Kunâla/ büyücü inliyor/ Bir ağaç kovuğunda seni sıkıyorum/ uyuyor/ uyanıyorum/ Yedi bin rüya/ yedi gök/ Ateşler sönmüş Kunâla/ denizler soğuk/ gözlerinde bir şey var Kunâla/ akşamlar içinde sana bakıyorum/ gözlerinde bir şey var Kunâla/ yedi sene/ bunu düşünüyorum/ Yedi sene/ yedi an” (KUNÂLA).

Şairin mısralarına sinen alaycı dili neye bağlamalıyız? “kalb yok göğsümün içinde/ kök var/ ne kökü/ meyan kökü” (Lâmelif şiiri). Birçok yerde okuyucuya yanlış veya tuhaf gelen, şiirin akışının bu biçimde devam edemeyeceği duygusu uyandıran söyleyişler çıkar karşımıza. Şair, gerçekten kendi duygu ve düşünceleriyle alay edercesine oldukça gerçekçi ifadelerle başlayıp sürdürdüğü dizeleri bazen en olmayacak bir şekilde bir anlamsızlığa bağlar. Tıpkı tekerlemelerde, masalların başlangıç ve bitişlerinde olduğu gibi. Hayatın tekerlemelerdeki söz akışına uygun biçimde aslında üstten bir bakışla, ne denli ölçüsüz ve saçma işlediğine gönderme yapar bu dizeler. Masalların dünyasında da aynı kurguyu ve aynı saçma düzeni görürüz. Şeylerin rastgele ortaya çıkmış düzeni içerisinde insan varlığının ve aklının, çaresizliğe karşı en doğal tepkisi, şeylerin ve olayların üstesinden gelme arzusunun tipik yansıması olan masallarda yerle bir edilen ciddiyet, hayatın akış düzenini oluşturan her türden nedenselliğe direnişten başka bir şey olamaz. Ciddiyet bu noktada herhangi bir “düzen”in sorgulanmaksızın kabulü iken, şairin alaycılığı “düzen”in başka türlü de olabileceğini, çoğu kez de başka türlü olması gerektiği uyarısında bulunur bize. Bu bakışta belirgin bir biçimde mistik kavrayışla örtüşen ortak yönler vardır. Mistik düşünce tam olarak dış dünyanın somut görünüşleri ardında bütün bir varlığa içkin olan sonsuz türeyiş ve sürekli yenilenme halinin dünyamızın katı determinizminden daha güçlü ve etkin olduğu kanısındadır. Böylelikle insan tekinin varlık ve yaşamla ilintisinin “an”a bağlılığı, onun gerçeğin daha büyük, daha bütüncül görünümünü kavramaktan yoksun kalmasına neden olur. Bu noktada zamanın tahakkümü altındaki insan bilincine mistik düşüncenin sunduğu çözüm zamanın yok sayıldığı sonsuz bir oluş evreni içinde sınırlarından kurtulmuş bir ustur. “Gerçek”in gerçek olma niteliğini yitirdiği bu evrende “ciddiyet” de

önemini yitirecektir. “Her şeyde alay yok mu? Kâinat bizimle alay eder. Ben kendi kendimle alay ederim. Vakit kalırsa başkalarıyla alay ediyorum. Başkası beni ciddiye almıyormuş. Ben onları ciddiye almıyorum ki... Dünyada ciddiye alınmayı istemek aptallıktır” (Ayvazoğlu 2018: 211).

Asaf Halet’in şiiri mistisizmin doğasına ait oluşuyla toplumsallıktan uzaktır. Kapalı bir şiir değildir, fakat bireyselliği ölçüsünde içe dönüktür ve bir anlamda kapalı bir çevrenin şiiridir. Mistisizmin bireyi merkeze koyan bakışının toplumla ve dünyayla ortak bir dil kurma çabasından uzak duran bu tutumunda bireysel bencillik görmek doğru sayılmamalı. Nitekim bu birey herhangi bir birey değil, evrensel insanı temsil eden arketiplerden, prototiplerden biridir. Şairin kendine özgü mistisizmde bu birey başta “çocuk” imgesi olmak üzere yeryüzünün herhangi bir yöresinde, herhangi bir zamana mensup olabilecek kadar da insanoğlunun değişmeyen durumunu ve yazgısını ortaya seren bir betimlemeyle gösterir kendini. Toplumsal meselelerden uzak durmasının yanında, inziva veya uzlet durumunu benimsemeyen, yazdığı şeyleri kitlelerle paylaşan, ironik bir biçimde belediye başkanlığına adaylığını koyan şair insana ve bireye bakışının dönemin hakim algılarının etkisinde ortaya çıkmadığını seslendirmek zorunda görmemiştir kendini. Aynı şekilde kişisel inancı olduğu açıkça görülebilen mistisizm hissiyatını, söz gelimi tasavvuf şiirinde gördüğümüz üzere, bir tür didaktizmle okuyucusuna benimsetme çabası içine de girmemiştir. Bu tutumunda söylediği şeylerin yeni ve yabancı olmasının getirdiği bir tedirginlik de etken olabilir, ancak Budizme duyduğu yakınlığı çekinmeden dile getirebilen şairin yanlış anlaşılma ya da dışlanma kaygısı duymadığı da ortadadır. Onun şiiri, mistisizmin kendisi de dahil olmak üzere, hiçbir yerel veya evrensel duruşun misyonerliğini üstlenmeden kendi yatağında akmayı sürdürmüştür. Mistiktir, birçok yönüyle mistisizme bağlıdır, fakat bir öğretinin kalıpları içinde biçimlenmemiştir.

Sonuç

Şairin mistisizme yönelmiş kararsız atılımları çocukluğun kendine özgü derin ve hakiki mistik aleminden sıyrılıp herhangi bir mistik öğretiyi yolunda yürütmesine elvermemiştir. Kendisinin çocukluğuna duyduğu özleme ilişkin itirafı da bunu doğrular niteliktedir. Gerçek mistiklerde zaman zaman karşılaştığımız çocuksu bilgelik tutumlarının da arkasında aynı özgül gerçekliğin yattığını söyleyebiliriz. Çocuğun algıladığı ve kavradığı şekliyle dünya, mistik başkalaşım geçiren, her şeyin her şeye evrilebildiği bir yerdir. Şairin yetişkinliğin ve yaşadığı dönemin alabildiğine maddileşmiş, somut değerler üzerinde yükselen dünyasının ve dünyaya ait yaşam

değerlerinin yerine çocukluğun mistik alemine yönelmesi psikolojik bir sapma değil, bilinçli bir tercihtir. Çünkü bu dünya somut olandan çok daha renkli ve çekicidir. Ve yine ruhunun, hatta bilincinin derinliklerinde onu bir an olsun terk etmeyen “melal”in yıkıcı, yıpratıcı etkilerinden uzaklaşıp yaşamanın olmazsa olmazı “neşe”yi yakalayabilmenin bir yolu da çocukluğun bu gizemli dünyasına geçebilecek bir kapının varlığı onu bugünkü anlamıyla bir kişilik bölünmesinden de korumuştur. Zira masalların iyicil diliyle kurulmuş bilincinin en duru yansıması olan şiirlerinde bütünlükten kopmuş, gitgeller yaşayan, ikili bir kişiliği veya ruhsal durumu gösterecek, sezdirecek hiçbir şey yoktur.

Asaf Halet Çelebi şiir üzerine kuramsal metinler yazmış, poetika sahibi bir şairdir. Hem bu metinlerde, hem röportaj ve söyleşilerinde kendi şiirini kuran zihinsel yapı üzerine yetkin bir biçimde söz söyleyen şairin mistik tavrı basitçe bir etkilenmeden ya da sanat, estetik kaygısından ibaret olmayan bilinçli bir yönelimdir. Dönemin edebi atmosferi göz önüne alındığında onun şiirinin ve şiiri üzerine söylediklerinin cesur bir atılım olduğu görülebilir. Bu bağlamda onun şiiri geleneğe bağlı olarak ortaya çıkan diğer mistik eğilimlerden (tasavvuf şiirinden) oldukça uzak, evrensel mistisizme¹ ait bir şiirdir. Mistisizmle tasavvufun ortak yönlerini de içinde barındıran bu şiir genel eğilimi bakımından tasavvuftaki Tanrı anlayışıyla ters düşebilecek ölçüde Budizmin mistik kavrayışına daha yakındır. Tasavvuftaki *fenafillah* kavramı budizmin *nirvanasına* ne kadar benzerlik gösterse de son çözümlemede *ahiret* inancından kopuk değildir. Asaf Halet’in sözünü ettiği melal tasavvufun *neşvesi*yle hiçbir şekilde örtüşmez. Kişisel yaşamında böyle bir duruş sergilemişse de şiirindeki “hiçlik” onun zihinsel-ruhsal anlamda ulaştığı son durak gibidir. “Bir çok şiirlerimde var olmak şuuru erimiş ve sonsuz bir temaşadan ibaret kalmıştır” (Miyasoğlu 1994: 32). Kendisini sosyal yaşamdan soyutlamayan, bağımsız milletvekilliği için aday olan, edebi çevrelerin gedikli olarak döneminin medya organlarında sürekli görünen Asaf Halet’in mistisizmi tasavvuf benzeri bir yaşam tarzı haliyle benimsemeyip zihinsel bir yaşantı biçiminde içselleştirdiği söylenebilir. Ne ki onun zihinsel dünyası içinde yaşadığı somut dünya karşısında tam anlamıyla baskındır ve kendi ifadesiyle *temaşası* her şeyi kuşatmış durumdadır. O

---

¹ “Evrensel mistisizm” ibaresi batı dillerinde kullanılıyor olmakla birlikte henüz kavramlaşmış değildir. “Universal mysticism” tamlamasını kullanan yazar ve araştırmacılar bu başlık altında “inanç” kavramının ve “Tanrı”nın evrenselliği bağlamında mistisizmin ortak evrensel değerlerini dile getirmektedir. Bu çalışmada da “evrensel mistisizm” adlandırması aynı göndermelere yönelik bir tutumla kullanılmaktadır. Evrensel mistisizm tanımlaması dünya üzerine dağılmış çeşitli dinsel öğretilerdeki bir diğerini yadsımayan, dışarıda bırakmayan ortak mistik öğeleri işaret etmek üzere seçilmiştir.

dünyada tüm varoluş erimiş, varlık tüm anlamlarından sıyrılmış ve şair bir “göz”e dönüşmüştür.

Kaynakça

ASILTÜRK, Baki (2017). *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık

AYVAZOĞLU, Beşir (2018). *He'nin İki Gözü İki Çeşme*, İstanbul: Kapı Yayınları

BELGE, Murat (2018). *Şairaneden Şiirsele-Türkiye’de Modern Şiir*, İstanbul: İletişim Yayınları

BLONDEL, Maurice (2008). *Mistisizm*, İstanbul: Dergah Yayınları

BOLAY, Süleyman Hayri (1987). *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları,

CEVİZCİ, Ahmet (1997). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları

ÇELEBİ, Asaf Halet (2018). *Bütün Yazıları* (Haz. Hakan Sazyek), İstanbul: Everest Yayınları

ÇELEBİ, Asaf Halet (1993) *Om Mani Padme Hum*, İstanbul: Adam Yayınları

DİRİN, İlyas. Özdemir, Şaban. Su, Hüseyin (2003). *Asaf Halet Çelebi Kitabı*, Ankara: Hece Yayınları

KOLCU, Ali İhsan (2009). *Asaf Halet’in Poetikası*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları

MİYASOĞLU, Mustafa (1994), *Biyografi-Asaf Halet Çelebi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

OKAY, Orhan (2015). *Poetika Dersleri*, İstanbul: Dergah Yayınları

SPURGEON, Caroline F.E. (2004). *Mysticism in English Literature*, Proofreaders, Formatted Blackmask Online, <https://www.cje.ids.czest.pl/biblioteka/Mysticism%20in%20English%20Literature.pdf>

TÜRKMEN, Erkan (2011) *Türk ve İngiliz Şiirinde Mistik Öğeler*, Konya: Literatürk Yayınları